

STRESS VA TISH KASALLIKLARI O'RTASIDAGI MUNOSABAT

Alfraganus Universiteti Tibbiyot fakulteti

stomatologiya yo'nalishi 3 - kurs talabasi

O'ktamova Shaxnozabonu

Alfraganus Universiteti Tibbiyot fakulteti

*dekani **Kuliyev Ozodbek Abduraxmonovich***

Annotatsiya; Mazkur maqolada stressning inson organizmiga, xususan, og'iz bo'shlig'i salomatligiga ta'siri ilmiy asoslarda yoritilgan. Stressning neyroendokrin va immun tizimga ta'siri, uning periodontal kasalliklar, kariyes, bruksizm hamda og'iz shilliq qavati kasalliklari bilan bog'liqligi keng tahlil qilindi. Shuningdek, stressni kamaytirish bo'yicha profilaktik va terapevtik yondashuvlar ko'rib chiqildi. Maqola stomatologiya sohasida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, bakalavr va doktorantlar uchun dolzarb manba hisoblanadi.

Kalit so'zlar; Stress Tish kasalliklari Periodontit Bruksizm Og'iz bo'shlig'i salomatligi.

XXI asr hayoti yuqori tezlik, ijtimoiy bosim va ruhiy zo'riqishlar bilan xarakterlanadi. Bunday omillar insonlarda stress holatini yuzaga keltiradi. Stress – organizmning tashqi va ichki salbiy omillarga fiziologik hamda psixologik javobi bo'lib, u ko'plab kasalliklarning rivojlanishida asosiy omil hisoblanadi. Tibbiyotda stressning yurak-qon tomir, endokrin va immun tizim kasalliklari bilan bog'liqligi ko'p marotaba isbotlangan. So'nggi yillarda stomatologik tadqiqotlar ham stressning og'iz bo'shlig'i salomatligiga bevosita ta'sirini ko'rsatmoqda. Periodontal kasalliklar, kariyes, bruksizm, shuningdek, og'iz shilliq qavati kasalliklari stress omili bilan chambarchas bog'liq. Shu bois, stomatologiyada stressni hisobga olish va uni kamaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi. Stress gipotalamo-gipofizar-buyrak usti bezi (GGBA) o'qi orqali organizmning neyroendokrin va immun tizimlariga ta'sir ko'rsatadi. Stress holatida kortizol, adrenalin va

noradrenalin kabi gormonlar ortiqcha ishlab chiqariladi. Ularning yuqori darajada bo'lishi quyidagi o'zgarishlarga olib keladi: Yallig'lanish jarayonlari kuchayadi. Immun tizimning samaradorligi pasayadi. Og'iz bo'shlig'i mikroflorasi muvozanati buziladi. To'qimalarda regeneratsiya jarayoni sekinlashadi. Bu esa periodontal to'qimalarning tezroq yemirilishiga va kariyesning rivojlanishiga sharoit yaratadi.

Stress periodontal kasalliklarning rivojlanishida muhim patogenetik omil sanaladi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, stress ostida bo'lgan bemorlarda gingivit va periodontit ko'proq uchraydi. Buning asosiy sabablari: Kortizol ta'sirida immun himoya reaksiyalarining susayishi. Og'iz gigiyenasiga e'tibor kamayishi. Chekish va noto'g'ri ovqatlanish kabi zararli odatlarning kuchayishi. Natijada gingivitning tezda periodontitga o'tishi va alveolyar suyakning yemirilishi kuzatiladi.

Bruksizm – tishlarni qattiq qisish yoki g'ijirlatish odati bo'lib, asosan psixologik stress va tashvish bilan bog'liq. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, stress ostida yashaydigan shaxslarning 60–70 % da bruksizm kuzatiladi. Bruksizmning oqibatlari: Tish emalining yemirilishi. Jag'-chakka bo'g'imida og'riq va disfunktsiya. Mushaklarning spazmi va bosh og'rig'i. Tishlarning sinishi yoki erta yo'qotilishi. Stress organizmda tupurik sekretsiyasini kamaytiradi. Tupurik – og'iz bo'shlig'ining asosiy himoya mexanizmlaridan biri bo'lib, u kislotalarni neytrallashtiradi, mikroorganizmlarga qarshi kurashadi. Stress ta'sirida tupurik kamayganda kariyes tez rivojlanadi. Bundan tashqari, stressli holatda odamlar ko'proq shirinliklar, kofein va yuqori kaloriya mahsulotlarini iste'mol qilishga moyil bo'ladilar. Bu esa kariyes xavfini yanada kuchaytiradi. Stress immunitetni pasaytirib, og'iz shilliq qavatida turli kasalliklarning rivojlanishiga sabab bo'ladi: Aftoz stomatit, herpes simplex virusi faollashuvi, lichenoid reaksiyalar, og'iz qurishi va yonish sindromi bunday kasalliklar bemorlarning hayot sifatini keskin pasaytiradi va uzoq muddatli davolashni talab qiladi. Stressni kamaytirish stomatologik kasalliklarning oldini olishda muhim hisoblanadi. Umumiy yondashuvlar: Psixoterapiya va psixologik yordam. Meditatsiya, yoga, nafas mashqlari. Muntazam jismoniy faollik. To'g'ri ovqatlanish va uyqu gigiyenasi.

Stomatologik yondashuvlar: Professional gigiyena va periodontal profilaktika. Bruksizm uchun maxsus shinalar va kapalar qo'llash. Remineralizatsiya terapiyasi. Stress bilan bog'liq kasalliklarni erta tashxislash.

Xulosa .

Stress va tish kasalliklari o'rtasidagi bog'liqlik stomatologiyada muhim ilmiy-amaliy masala hisoblanadi. Stress neyroendokrin va immun tizimlarga ta'sir qilib, periodontal kasalliklar, kariyes, bruksizm va og'iz shilliq qavati kasalliklarining rivojlanishini tezlashtiradi. Shu bois stomatologlar bemorlarni nafaqat mahalliy davolash, balki stressni kamaytirishga qaratilgan umumiy yondashuvlarga ham jalb etishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar .

1. Genco R.J., Ho A.W., Grossi S.G. Relationship of stress, distress, and inadequate coping behaviors to periodontal disease. Journal of Periodontology, 1999.
2. Monteiro da Silva A.M., Oakley D.A., Newman H.N., Nohl F.S. Psychological factors in inflammatory periodontal diseases. Journal of Clinical Periodontology, 1996.
3. Klasser G.D., Rei N., Lavigne G.J. Sleep bruxism etiology: a review of the literature. Journal of Oral Rehabilitation, 2015.
4. Peruzzo D.C., Benatti B.B., Ambrosano G.M. et al. A systematic review of stress and psychological factors as possible risk factors for periodontal disease. Journal of Periodontology, 2007.